

УДК 283/289 (477) : 299.1

С. В. Филитчук,*кандидат історичних наук, доцент кафедри релігієзнавства Національного університету «Острозька академія»*

РЕЛІГІЄВИБІР СУЧАСНИХ РОМІВ НА ЗАКАРПАТТІ: ПРОТЕСТАНТИЗМ

У статті аналізується релігійний вибір сучасних ромів, які проживають на Закарпатті. Простежується його детермінованість від місіонерської роботи Об'єднаної Християнської Євангельської Церкви Живого Бога. Виокремлюються культові особливості ромських богослужінь.

Ключові слова: *роми, Об'єднана Християнська Євангельська Церква Живого Бога (ОХЄ ЦЖБ), Закарпаття.*

Религиевыбор современных рома на Закарпатье: протестантизм

В статье анализируется религиозный выбор современных цыган, которые проживают на Закарпатье. Прослеживается его зависимость от миссионерской работы Объединенной Христианской Евангельской Церкви Живого Бога. Выделяется культовая особенность ромских богослужений.

Ключевые слова: *ромы, Объединенная Христианская Евангельская Церковь Живого Бога, Закарпатье.*

Religious choice of modern Roma in Transcarpathian region: Protestantism

This article analyzes the religious choice of modern Roma who live in Transcarpathian region. It also observes it's determinancy with the missionary work of the United Christian Evangelical Church of the Living God. And it singles out the religious peculiarities of Roma worship meetings.

Keywords: *Roma, United Christian Evangelical Church of the Living God, Transcarpathian region.*

Сучасна Україна – це країна релігійного багатоманіття. Національні меншини, які проживають на території нашої держави, мають своє унікальне духовне буття, відтак у цьому контексті правомірно говорити про релігійні меншини, що, на думку М. Ю. Бабія, є певною конфесійною спільнотою, «яка за чисельністю, рівнем поширення, впливу в релігійному середовищі територіально не посідає доміну-

ючого становища, а віросповідна і культова практика якої має свою самодостатність і самобутність» [1, с. 15].

Цигани здавна проживали на території України. Їхній релігійний світогляд поєднував у собі елементи язичництва та християнства. Релігійні процеси сьогодення в середовищі рома, які проживають на території сучасного Закарпаття, викликають зацікавлення не лишень у релігієзнавців, але і в соціологів, журналістів, громадських та церковних діячів. Утім, проблема релігієвибору рома не має чисельної джерельної бази та історіографії, що можна пояснити специфікою дослідження саме цієї національної меншини та певними стереотипами та упередженнями, які панують у нашому суспільстві. Хоча релігійні вірування українських рома вивчали О. Данилкін, А. Колодний та ін., наша невеличка розвідка покликана висвітлити питання протестантської духовності в середовищі циган Закарпаття.

За даними Всеукраїнського перепису населення 2001 р. в Україні проживає 47,6 тис. ромів (циган) або 0,1 % усього населення країни. Найбільше їх у Закарпатській області – понад 14 тис. осіб. Більшість із них проживає в Ужгородському, Берегівському, Виноградівському районах та в Ужгороді і в Мукачеві. В Одеській області представників ромської національності проживає 4 тис. осіб. У Закарпатті діють 17 громадських об'єднань ромської меншини (15 товариств, 1 асоціація і 1 конгрес).

На базі недільної школи «За нове життя» (керівник – пастор Йовнаш Я. Я.), яка функціонує у ромському поселенні м. Мукачево, організовано фольклорні, танцювальні колективи з числа учнів загальноосвітньої школи I–II ступенів № 14, де навчаються діти-роми.

Для задоволення релігійних і духовних потреб ромів в області діють 32 релігійні ромські громади, 23 з яких підпорядковані управлінню Закарпатської Об'єднаної Християнської Євангельської Церкви Живого Бога, 4 – Релігійному Центру Божої Церкви християн віри євангельської, по 2 – управлінню Закарпатської реформаторської церкви, Мукачівської греко-католицької єпархії та 1 громада церкви Нового Заповіту, що діє автономно [6].

Місіонерська діяльність серед циганського народу почалася кількома шляхами. Так, у 1984 р. пастор Сергій Балюк (нині єпископ ОХЄ ЦЖБ) з духовною роботою відвідував ромські табори. Паралельно цей протестантський місіонер працював із українським населенням Мукачева. На початку 90-х рр. у західному регіоні України було засновано вже 10 українських та ромських церков, які 8 березня 1996 р. утворили Об'єднану Християнську Євангельську Церкву Живого

Бога, яку очолив, будучи на той час рукоположеним у єпископи, Сергій Балюк. Сьогодні в Закарпатті ОХЄ ЦЖБ нараховує 62 церкви, з яких 30 – ромські [7].

За словами Михайла Балка, старшого пастора ОХЄ ЦЖБ Закарпатської області, на даний момент служителі об'єднання працюють у 17 таборах Закарпаття. У них є власні молитовні будинки, школи. «Сьогодні багато ромів служать місіонерами в інших таборах, – сказав Олександр Горват, старший пастор ромських церков Закарпатської області. – Раз на тиждень ми їздимо в сусідні табори, організуємо біблійні школи, вчимо ромів. При молитовних будинках діють школа і кухня, де щодня отримують гарячий обід бідні Роми» [4].

Особливістю ОХЄ ЦЖБ, як і більшості протестантських церков України, є активна соціальна та громадянська позиція, прагнення не тільки задовольнити духовні потреби своїх парафіян, але і вирішити нагальні проблеми суспільства, зокрема такі, як безпритульність, наркоманія, бідність тощо. Для цього церква веде як місіонерську роботу, так і здійснює низку соціальних програм, співпрацює з іншими християнськими конфесіями, громадськими організаціями та іншими суспільними інститутами, діяльність яких відповідає напрямкам діяльності церкви. Старшим єпископом цього протестантського об'єднання харизматичного характеру є Леонід Падун [7].

Пастор Сергій Балюк розробив свою програму консолідації ромської меншини на таких принципах: щоб змінити світогляд народу, необхідні чотири фактори. Перший – духовний, що включає в себе віру в Бога та церкву; другий – це сім'я: передача родинних цінностей від батьків до дітей та нормальні стосунки між дружиною та чоловіком, які є запорукою формування дитини як цілісної особистості; третій – освіта, яка не тільки дає знання з фізики, хімії чи математики, а й формує світогляд дитини; четвертий – самоврядування: необхідно взяти відповідальність за своє проживання і ту землю, на якій ти живеш: слідкувати за порядком на вулицях та санітарним станом. Так, останнє впроваджується, зокрема, і через створення європейських санітарних умов у єдиній ромській школі в Мукачевому, де благодійники з ОХЄ ЦЖБ до 1 вересня 2012 р. обладнали повноцінну вбиральню [5].

Ці принципи здебільшого були позитивно апробовані в циганських таборах Закарпаття. Духовна проповідь, яка міцно спиралася на благодійницьку освітню та соціальну роботу і піклування про ромів, привела до утворення протестантських громад, прихожани яких цілковито змінили свою соціальну та духовну ідентичність. Роми-протестанти, відмовляючись від звичних їм раніше способів мате-

ріального забезпечення своєї сім'ї (жебрацтво, ворожіння, крадіжки тощо), здобувають освіту, навчаючись робітничих та інших професій, гуртуються для ведення спільних бізнесових справ.

Також у середині 90-х до закарпатських ромів прийшли іноземні місіонери-протестанти. Завдяки своїй наполегливості вони змогли порозумітися і заслужити довіру у ромів, що, окрім п'яти принципів Реформації (тільки віра, тільки Писання, тільки Христос, тільки благодать, тільки Богу слава), принесли ромам звичку прати речі, тримати домівки у чистоті, будувати вбиральні. Також вони вчили дітей ромів грамоті, годували бідні родини і зводили у таборах молитовні будинки. Зокрема, місіонер Юрек Марцол допоміг у будівництві кількох молитовних будинків для ромів у Закарпатті. Його церква в Устроні належить до Біблійного місіонерського товариства, яке допомагає малим народам Європи. За його словами, Біблією закарпатські цигани забезпечені (українською, російською, угорською мовами). Але проблемою є те, що багато ромів не вміють читати. Тому Біблійне товариство буде для них початкової школи. «Саме для того для них споруджуються також їдальні та завозиться дитячий одяг і взуття», – розповів Марцол кореспонденту порталу «Релігія в Україні».

За словами представників місцевої ромської релігійної громади, попри декларовану толерантність у традиційних церквах їх не дуже раді бачити через стійкі упередження та стереотипи, що панують в українській суспільній свідомості. Тому циганам комфортніше молитися власною громадою і в стінах власного храму.

Роми вивчають Біблію напам'ять цілими розділами і книгами, незважаючи на те, що читати вміють далеко не всі. Псалми співають під гітару і синтезатор. На молитву роми приходять цілими родами [9].

З часу початку місіонерської роботи, як уже зазначалося, серед рома Закарпаття паралельно розпочалася просвітницька та соціальна робота. У 30-ти новостворених протестантських ромських громадах створювалися і будувалися християнські культурні центри. У цих приміщеннях відбуваються не лише церковні служіння, а працюють також їдальні, фельдшерсько-акушерські пункти, здійснюються заняття початкової школи для дітей та дорослих, де вчать не тільки грамоті, а й основам цивілізованого життя. Циганська музична група «Amago Del», яка утворилася внаслідок такої діяльності протестантських місіонерів, сьогодні з євангелізаційними концертами та програмами відвідує європейські міста [2].

Протестантське пробудження в середовищі циган Закарпаття активізувало інші християнські конфесії, зокрема управління Закарпат-

ської реформаторської церкви, та громадські організації. Так, кілька церков міста Ужгорода організували й провели 19 листопада свято Біблії для жителів циганського табору в с. Середнє Ужгородського району Закарпатської області. На свято були запрошені почесні гості – представники Українського Біблійного Товариства (УБТ). УБТ подарувало всім учасникам святкового служіння Біблії та біблійну літературу, але найкоштовнішим подарунком був драматичний аудіозапис Нового Завіту. «Бог любить всіх незалежно від того, хто ти є, – сказав Йосип Лацко, служитель циганської церкви. – Я знаю, Він умирав і за нашу циганську націю. Ми, як і всі нації, що живуть в Україні, маємо повне право на те, щоб у нас була Біблія на нашій рідній мові».

Протягом декількох років УБТ поширює Біблії й біблійну літературу серед циганів. Зростаюча потреба циганів у пізнанні Слова Божого стала причиною того, що УБТ здійснило проект аудіозапису Нового Завіту на одному з діалектів циганської мови й прагне його продовжувати [10].

Як зазначає Олексій Данилкін, останнім часом друкується чимало літератури циганською мовою. 1991 р. в Югославії вийшла друком перша Біблія циганською мовою. До цього були публікації окремих розділів Нового Завіту в журналі «Пхраліпе» («Братство»), що видається Циганським парламентом Угорщини. В циганських газетах і журналах часто друкуються молитви й релігійні сюжети.

Щороку за традицією в ніч перед Різдвом Папа Римський читає молитви мовами народів світу. Серед них є й молитва та привітання циганською мовою [3, с. 23].

Маргінальність становища рома в українському суспільстві, багатомірність структури ідентичності різноманітних циганських груп допомагає активному проникненню місіонерів у їхнє середовище, адже ця національна меншина, долучаючись до культури й релігійності місцевого населення, прагне подолати соціальне відчуження. Відтак, сформовані в таких спосіб релігійні громади сприймають нову віру, зокрема протестантську, як об'єднуючу силу, що здатна згуртувати різні циганські групи в одне духовне ціле. «Традиційно нас було багато, але ми роз'єднані, – заявив один із лідерів циган. – Тепер Господь об'єднує нас як народ з єдиною метою служіння Йому» [8, с. 508].

Богослужіння в закарпатських ромів відбувається у супроводі емоційної циганської музики, подекуди і з танцем, рідною мовою, його проводять здебільшого пастори-роми, що, звісно, сприяє піднесенню їхнього соціального статусу в межах загальної ромської спільноти України. «У такий спосіб цигани відчувають себе рівними етносам,

які сповідують ту ж релігію, що й вони», – стверджує проф. А. Колодний [8, с. 508].

Отже, протестантське самовизначення певних громад ромів Закарпаття засвідчує зміну соціального і духовного рівня цієї національної меншини, яка своїм релігієвибором демонструє прилученість до світової циганської спільноти, в середовищі якої ось уже 50 років поспіль триває процес християнського ревівалізму.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бабій, М. Ю. Правовий статус діяльності релігійних меншин [Текст] / М. Ю. Бабій // Релігійна панорама. Спецвипуск 2006 р. – К., 2006. – С. 15.
2. Група «Amago Del» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.youtube.com/watch?v=v5PpFXWc5Bo&feature=player_embedded
3. Данилків, О. Релігійні вірування циган [Текст] / Олексій Данилків // Людина і світ. – 1995. – № 5. – С. 20–23.
4. Закарпаття он-лайн [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakarpattya.net.ua/News/71219-U-Latorytsi-khrestyly-zakarpatskykh-tsyhaniv>
5. Замість вигрібних ям – євро-стандарт : у ромській школі з'явилася вбиральня [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uzhgorod.in.ua/statti/2012/sentyabr/zamist_vigribnih_yam_evro_standart_u_roms_kij_shkoli_z_yavilasya_vbiral_nya
6. Звіт Комітету з прав людини, національних меншин і міжнародних відносин ВР України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://kompravlud.rada.gov.ua/kompravlud/control/uk/publish/article.jsessionid=CC9FD1A6F23F09FE0E18BAD8C2AFAD23?art_id=46643&cat_id=45376
7. Історія ОХЕ ЦЖБ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uhm.ucoz.org/publ/1-1-0-9>
8. Колодний, А. Цигани : їх історія, вірування і звичаї [Текст] / Анатолій Колодний // Історія релігії в Україні : у 10-ти т. / За ред. А. Колодного. – Т. 7. – Релігійні меншини України. – К. : Український видавничий консорціум, 2011. – 600 с.
9. На Закарпатті роми стають протестантами [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.religion.in.ua/news/ukrainian_news/7843-na-zakarpatti-romi-stayut-protestantami.html
10. Свято Біблії для циган [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrbs.org/en/novini-ukrainskogo-bibliynogo-tovaristva/cigani-zakarpattya-vpershe-svyatkuvali-den-bbl.html>